

VÄSTRA VÄTTERLEDEN

Etapp 4. Röå - Lunnakulle - Hjo 26 km

www.skaraborgsleder.se

Rev 17 december, 2019

Välkommen på en vandring i ett omväxlande skogs- och kulturlandskap. Etappen bjuder på fina skogsvandringar med lämningar från en svunnen tid. Det lättvandrade kulturlandskapet mellan Mullsjön och Hjo bör passa alla besöksgrupper. Framförallt längs Hjoådalen som är ett centralt strövmråde för kortare promenader. Medeltidsstaden Hjo är i sig väl värd ett besök. Etappen kan även förlängas till en riktigt lång vandring.

LEDEN

Etappens norra halva är kuperad och mer krävande, medan den södra passerar det flackare landskapet kring Mullsjön och Hjo och är mycket lättvandrad. Leden följer bra stigar, ibland en lågtrafikerad väg och närmare Hjo även en banvall. Bekväma skor rekommenderas. Västra Vätterleden är markerad med orange färg på träd, stolpar och pilar. Punkterna nedan hjälper dig att planera vandringen efter dina förutsättningar.

Startpunkter: På etappen är Hjo den primära startpunkten (eller slutmålet). Där finns bra bussförbindelser och parkering nära ledens startpunkt. Strax norr om Mullsjön ligger Östralid som är en alternativ startpunkt med busshållplats för linje 402. Se C respektive E under Service.

Logistik: Från Röåsjön är det 6,6 km till Bisshult vid Lunnakulle där leden grenar sig. Här ansluter Rankåsleden mot Rankås (9,5 km) respektive Tibro (14 km). Från Lunnakulle fortsätter Västra Vätterleden mot Skarpås (7,1 km). En ca 100 m lång avstickare går till ett vindskydd. Från Skarpås är det 4,0 km till Östralid. Om du ska till hållplatsen följer du väg 194 ca 200 m västerut. Leden fortsätter söderut längs Mullsjön fram till delningen vid Stämmorna (4,1 km). Vid Stämmorna ansluter Västra Vätterledens etapp 5 mot Baståsen. Har du istället Hjo som mål är det 3,8 km från Stämmorna och in till hamnen där etappen slutar.

Boende: Vindskydd finns vid Röåsjön och Skarpås. Hjo har ett brett utbud av alternativt boende (hotell, vandrarhem, rum och camping). Se A, B och E under Service.

Vattnet i våra sjöar och vattendrag håller en generellt hög kvalitet, men då vi inte kontinuerligt tar vattenprover kan vi inte lämna någon garanti. Är du osäker bör du koka eller filtrera vattnet. Vi rekommenderar dock att du tar med vatten för hela etappen då sträckan har få säkra vattenflöden.

LANDSKAP, NATUR & MÄNNISKOR

Det landskap etapp 4 passerar formades under den senaste istiden. Speciellt under dess slutskede för ca 11 500-12 500 år sedan. När den 1,5-2 km tjocka ismassan drog sig tillbaks spolades enorma mängder grus och sten ut vid glaciärkanten och blev byggmaterial i det nya landskapet. Mycket av det frilagda området kom att översvämmas av den Baltiska issjön. Det var en enorm sjö av smältvatten, vars yta låg ungefär på nuvarande 150 m ö h. Bitvis går du alltså på mycket gammal sjöbotten. Så småningom rämnade isranden norr om Billingen och Baltiska issjön sänktes successivt med närmare 26 m. Ett nytt hav uppstod som vi kallar Yoldiahavet. Dess vattenyta låg på nuvarande ca 125 m ö h, dvs det mesta av landskapet utom marken vid Hjo stad kom då att ligga ovanför vattenspegeln.

Naturen är en blandning av en sandig och kuperad tallmo i norr till ett mer bördigt och flackt kulturlandskap i den södra delen. Ta en titt på landskapet kring Mullsjön och fundera på hur platsen såg ut för bara drygt 100 år sedan. Sjön har i några steg sänkts med totalt 3 m. Här var alltså sjöbotten för inte så länge sedan. En stor utdikning runt sjön skedde så sent som 1891. Längs Hjoån sträcker sig ett lövskogsbälte med bl a klibbal vid åkanten. Leden följer det kommunala Hjoådalens naturreservat som även har Natura 2000 status och är ett lättvandrat och populärt promenadstråk nära Hjo stad.

Ett flertal fynd av stenyxor visar att de första människorna dök upp redan på stenåldern. En mer bofast befolkning etablerade sig relativt tidigt då trakten kring Hjo erbjöd många fördelar. Den bördiga jorden längs Vätterstranden kallas av goda grunder Guldkroken. Hjoån har flera vattenfall som kunde utnyttjas för kvarnar och diverse industrier. Hjos läge vid Vättern var en annan viktig faktor för transport av varor. Speciellt på medeltiden då Sverige var ett relativt väglöst land. Den kyrka i Hjo som brann ned 1794 var från 1200-talet, klostren på östra sidan av Vättern utnyttjade tidigt hamnen, stadskärnans gatunät är i stort oförändrat sedan 1300-talet och Hjo var på 1400-talet en etablerad handelsplats. De äldsta bevarade stadsprivilegierna är från 1586. I slutet av 1800-talet blev Hjo en kurort. Den vackra stadsparken i tysk stil och några tidstypiska trävillor längs Vätterstranden minner om kurortsepoken. Även den smalspåriga järnväg som anlades i slutet av 1800-talet bidrog till att hamnen och sjöfarten utvecklades. Bl a använde Vulcans tändsticksfabrik i Tidaholm järnvägen för att hämta aspvirke via hamnen i Hjo. År 1990 tilldelades Hjo Europa Nostras silvermedalj för den väl bevarade trästaden.

NÅGRA ENKLA REGLER

- Var alltid försiktig med eld. Använd anvisade eldplatser och släck ordentligt. Eldningsförbud råder alltid i naturreservat och omfattar ibland hela regionen vid torra perioder.
- Skräpa inte ned i naturen. Använd de soptunnor som finns utmed leden.
- Terrängkörning är förbjuden i naturen och på lederna.
- Visa hänsyn till närboende. Följ leden.
- Undvik vandring under älgjakten.
- Gå inte över åker med växande gröda.
- Fiske är endast tillåtet med fiskekort eller markägarens medgivande.

VIKTIGA TELEFONNUMMER

- Hjo Turistbyrå, tel 0503-352 55.
- Hjo kommun, tel 0503 - 350 00.
- Nummerupplysningen, tel 118 118.
- Nödsituation, tel 112.

LEDBESKRIVNING

1. Röåsjön. Den ca 8 m djupa sjön är näringsfattig och saknar tillflöde och avrinning. Denna typ av sjöar drabbas hårdast av den pågående försurningen. De magra, barrskogstäckta markerna har svårt att "buffra" surt nedfall.

2. Ruderna. Leden passerar genom den numera rivna gården där muraren Oskar Karlsson bodde. Bomärket OK och årtalet kan återfinnas på många ställen där han murat grund, trappor eller tornsilos. På gården fanns en oxdragen tröskvandring. Det är en sorts kraftöverföring som här användes till driva ett mindre tröskverk.

3. Den medeltida vägen följer här gränsen mellan Karlsborgs och Hjo kommuner, liksom mellan Breviks och Grevbäcks socknar. Det var tidigare huvudvägen från Tibro mot den stora gården Ekhammar och Grevbäcks kyrka.

4. Röå garage. Den kraftiga kurvan en bit nedåt vägen fick sitt namn efter en rad smärre incidenter där samma person var inblandad. Patron Johansson på Röå klarade allt som oftast inte kurvan och fick be närboende om assistans för att dra upp bilen ur diket.

5. Getastenen ligger helt intill vägen. Det stora flyttblocket har fått sitt namn av att getterna brukade hoppa upp på stenen.

6. Vid Bisshult möts Rankåsledens södra gren och Västra Vätterleden. Den öde gården omnämns första gången i jordeboken år 1611. Trots den steniga marken gav jorden rika skördar. Förekomsten av sten slås man av när man ser de ovanligt välbyggda och långa stengärdesgårdar som sträcker sig genom det numera skogsklädda landskapet. Gården övergavs i slutet av 1950-talet, men spåren av bosättningen är fortfarande tydliga.

7. Lunnakulle ligger 240 m ö h. Namnet kommer från ett torp som hette Lund. Torpet låg där vägen viker av mot den höga masten. Lund finns markerad på Ulvhults gårdskarta från 1684, vilket gör det till ett av Grevbäcks sockens äldsta torp. I området kring Lunnakulle fanns det mellan åren 1810-1920 ovanligt många torp och backstugor. Ett fåtal av dessa finns kvar. Flera av de större gårdarna vid Vättern ägde mark kring Lunnakulle. Man upplät marken för boställen och lät torparna göra dagsverken nere på gårdarna. Förr i tiden samlades ungdomar här uppe för att fira midsommar.

8. Fridhem (1880-1920) var en av backstugorna på Lunnakulle. Se foto.

9. Bergamossen. Den enklaste bostaden under 1800-talet var jordkulan. Inhysesmannen Johannes Jonsson bodde här med hustru och fyra barn i jordkulan omkring 1838. Anders Petter, som bodde i kojan 1860-1891, levde på att göra något dagsverke då och då och på vad naturen gav, t ex potatis med kokt ekorre.

10. Brände mo fick sitt namn efter att en skogsbrand härjat i området. Ordet "mo" är en gammal benämning för skog på sandmarker. Tidigare fanns här både björn och varg.

11. Gården Lofallet var i bruk in på 1930-talet. Vid resterna av den gamla gården finns en bäck och äldre lövträd, vilket ger området en karaktär av oas. Man lät oxar beta den relativt stora arealen en tid för att hålla landskapet öppet, men senare fick skogsbruket ta över.

12. Skarpås. Här byggdes på 1800-talet en sågdamm. Vattenmagasinet och flödet i bäcken visade sig dock inte räcka till för att göra verksamheten lönsam. Vid dammen stod ett relativt stort boningshus byggt kring 1950-talet. Det brändes ned år 1962 i ett försäkringsbedrägeri. Se även C under Service.

13. Leden följer en mycket lättvandrad järnvägsbank längs Mullsjön och vidare in mot Hjo. År 1873 öppnades **Hjo-Stenstorps järnväg** som då var den första 891 mm smalspårsjärnvägen av betydelse i Sverige. Linjen ingick i det västgötska smalspårsnätet. Hjo - Stenstorps järnväg drevs fram till år 1948 som privatbana och därefter med SJ som ägare. Godstrafiken lades ned år 1967 och numera är även rälsen borttagen. Tips: Ett tågset med ånglok, vagnar och en stump av rälsen kan ses i Hjo hamn.

14. Mullsjön. Enligt en sägen ska Mullsjön ha bildats då en jätte tog en bit av åsen för att kasta på något av klostren på andra sidan Vättern (Alvastra eller Vadstena). Kastet nådde inte fram utan hamnade i sjön och så uppstod Visingsö. Från Mullsjön tog man fram till 1934 upp järnmalm. Tidigare togs malmen upp hela året från flottar, men senare endast vintertid från isen. Malmen lär ha en järnhalt på omkring 30 procent och verksamheten var ganska lönsam. Mullsjön har över åren sänkts med närmare 3 m, vilket starkt minskat sjöns areal.

15. Stampens Kvarn. I en karta från år 1696 benämns platsen Skäggie Kvarn och på 1720-talet heter den "stampekvarn". Här lär ha funnits en benstamp. Benmjöl var en tidig form av gödningsmedel på åkrarna. Se även D under Service.

16. Naturreservat Hjoåns dalgång följer ån ned mot Hjo. Informationstavlor berättar ingående om natur, kvarnar och industrier mm.

17. Hjo är en stad med gamla anor. Dels gav Hjoåns fall bra förutsättningar för att utnyttja vattenkraften, dels är jorden bördig och dels var läget vid Vättern viktigt för handeln. Ta gärna en titt på den gamla trästaden. Gatunätet i centrum är i stort sett oförändrat sedan 1300-talet. Hamnen är en trevlig kortare utflykt. Där finns ett smalspårigt tågset bevarat. Stadsparken norr om hamnen minner om kurortstiden. Parken i tysk stil med sitt vackra promenadstråk längs Vätterstranden är ett populärt utflyktsmål.

SERVICE

A. Röåsjön: Vindskydd, eldplats och TC. Närmaste parkering finns vid Breviks Camping.

B. Skarpås: Vindskydd, eldplats, TC och en mindre parkering.

C. Östralid: Busshållplats för linje 402 finns på väg 194, ca 200 m väster om leden (trafikupplysning Västrafik, tel 0771-44 43 33).

D. Stampens Kvarn: Restaurang med uteservering i trevlig kvarnmiljö. Tel 0503-10 551. Obs att kvarnen ligger på södra sidan om Hjoån. Se skyltning.

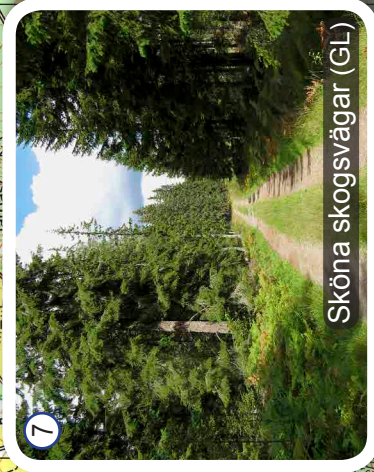
E. Hjo: I tätortskartan är busstationen (trafikupplysning, tel 0771-444333), åretrunt-öppna WC, turistbyrå och två långtidsparkeringar markerade. Långtidsparkering kräver parkeringstillstånd, som jämte information om boende mm tillhandahålls av turistbyrån, tel 0503-352 55, Bangatan 1B.

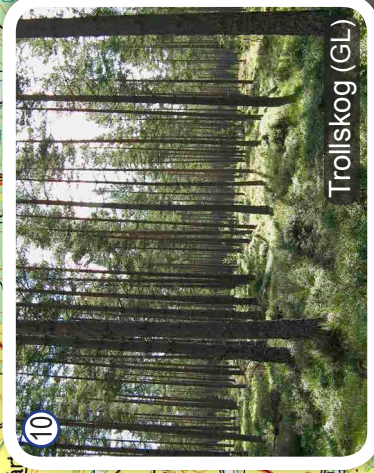
**Västra Vätterleden, Etapp 3
(Mölltorp - Gunnarfon - Röå)**

Fridhem (GH)

Sköna skogsvägar (GL)

Trollskog (GL)

**Rankåsleden - Syd
(Tibro - Lunnakulle)**

SERVICE

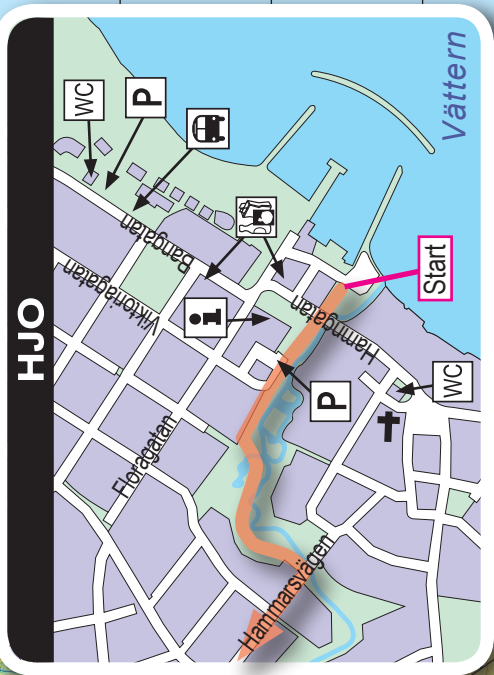

A Röåsjön

Karta: Lanträneriet

HJO

Karta: Lantmäteriet

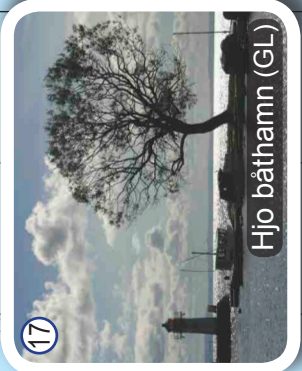
SYMBOLER

- Badplats
- Matsvering
- Busshållplats
- Parkering
- Dusch
- Torrklosett
- Eldplats
- Turistbyrå
- Livsmedel
- WC
- Vattenklosett
- Logi
- Vindskydd

Skala 1:50 000 (A4)

Trycksak producerad av Hjo kommun
Foton: Grevbäcks Hembygdsförening (GH),
Glenn Larsson (GL)

Västra Vätterleden, Etapp 5 (Hjo - Baståsen)

SERVICE

- Skarpås
- Östralid
- Stampens Kvarn
- Hjo
- WC
- Torrklosett
- Matsvering